

6/43/09

4.6.2009

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto Hallituksen toimenpidekertomuksesta vuodelta 2008 (K 1/2009 vp), naisten ja miesten tasa-arvoinen kohtelu lasten huoltajuuskysymyksissä

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan Miesjaosto kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa lausuntopyynnöstä. Miesjaosto kiinnittää lausunnossaan huomiota vanhemmuuteen liittyviin, sukupuolten tasa-arvon toteutumista estäviin sukupuolittuneisiin säädöksiin ja käytäntöihin erityisesti aktiivisen isyyden näkökulmasta.

Lainsäädäntö tai viranomaiskäytännöt eivät saa olla aktiivisen isyyden toteuttamisen esteenä. Ne eivät myöskään saa muodostaa estettä naisten tasa-arvoiseen osallistumiseen työelämään ja ammatissa etenemiseen. *Keskeisinä keinoina isien aseman parantamiseen huoltajuusriita-asioissa Miesjaosto pitää nykyistä selkeästi parempaa sosiaalialan resursointia, systemaattista sukupuolisensitiivistä opetusta sosiaalialan ammattilaisille sekä pitkäjänteistä segregaatoin purkua. Sosiaalityössä tulee myös tehostaa erityisesti ohjaus- ja neuvontavelvoitetta isyyden näkökulmasta.*

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnassa koettiin jo varhain, että sukupuolten tasa-arvokeskustelun on oltava vuoropuhelua naisten ja miesten välillä, ja tähän tehtävään vuonna 1988 perustettu Miesjaosto on pyrkinyt vastaamaan. Jaoston toiminnan yhtenä keskeisenä tavoitteena on miesten mielenkiinnon ja innostuksen lisääminen tasa-arvoasioita kohtaan. Toinen tärkeä miesjaoston tehtävä on miesten erityisongelmien kartoittaminen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Miesten osallistuminen tuo tasa-arvokeskusteluun uusia näkökulmia. Toisaalta monet tasa-arvon naiskysymykset koskevat myös miehiä. Naisten aseman parantamiseen tähtäävät toimenpiteet eivät lähtökohtaisesti ole miehiltä pois, sillä naisten ja miesten edut eivät ole vastakkaisia. Esimerkiksi sukupuolistereotyyppien murtaminen on myös miesten edun mukaista

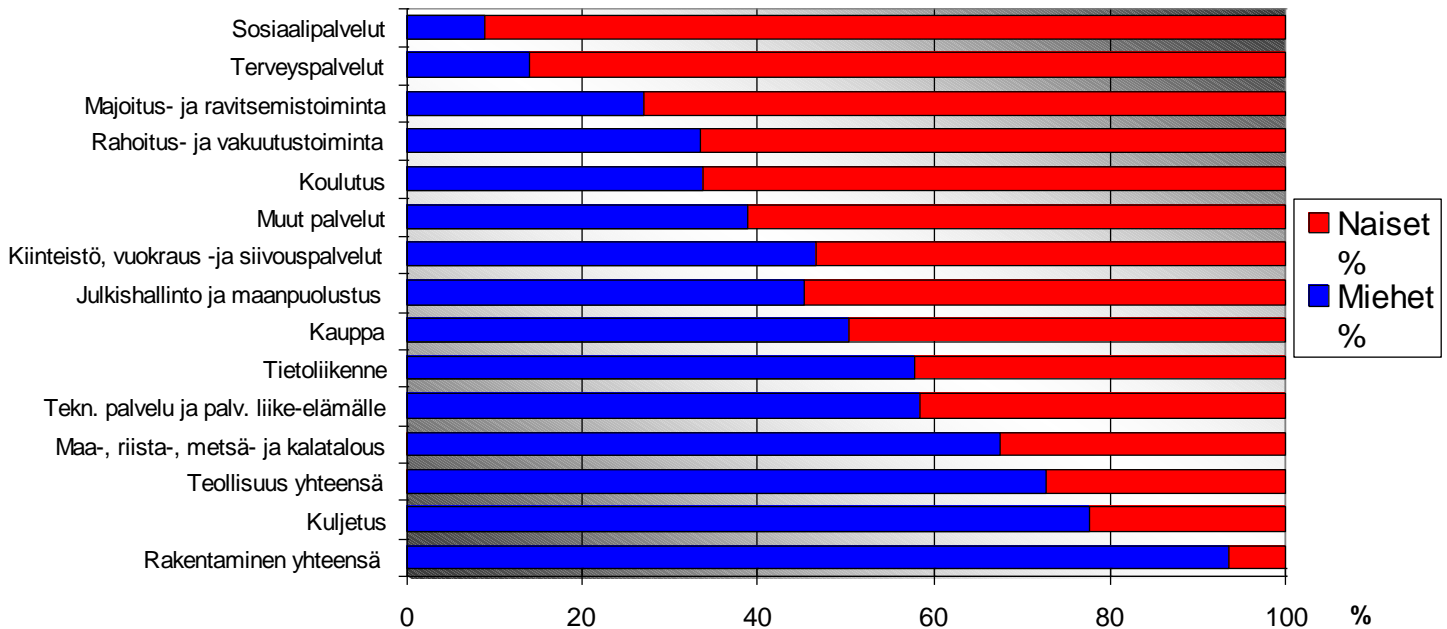
Miesjaosto pitää valitettavan vastakkain asettelevana ja stereotyyppittävänä yleisesti esiintyvää pyrkimystä selittää miesten huoltajuusriidoissa kokemaan syrjintää yksinomaan naispuolisen työntekijän sukupuolella. Tällainen oletus pitää sisällään ajatuksen, että naispuoliset sosiaalityöntekijät toimisivat työssään ensisijaisesti sukupuolensa edustajina, eivätkä ammattitaitoisina ja oikeudenmukaisuuteen pyrkivinä työntekijöinä. Väite sisältää myös oletuksen siitä, että miehet ja naiset eivät lähtökohtaisesti kykenisi keskinäiseen kommunikointiin ja että miespuolinen sosiaalityöntekijä osaisi sukupuolensa vuoksi ajaa isän etua.

On myös viitteitä siitä, että osa miehistä pystyy helpommin uskoutumaan naispuoliselle työntekijälle arkaluontoisista asioista. Tällöin oletus siitä, että mies miehelle -puhe johtaisi aina luontaisesti miesasiakkaan näkökulmasta parempaan palveluun, osoittautuu varsin ongelmalliseksi yleistykseksi.

Segregatio ja sosiaalialan naisvaltaisuus

Suomen työmarkkinat ovat vahvasti sukupuolittuneet. Vain pieni osa suomalaisista työskentelee alalla, jossa on tasaisesti sekä miehiä että naisia työntekijöinä. Miesjaosto pitää selvänä, että naisvaltaisille aloille, kuten sosiaalialalle, tarvitaan nykyistä enemmän miestyöntekijöitä. Tasa-arvobarometrin (2008) mukaan sekä miehet että naiset kannattavat varsin yleisesti miestyöntekijöiden lisäämistä sosiaali- ja terveyspalveluiden työtehtäviin. Naisista lisäystä kannatti 79 %, miehistä 71 %.

Naisten ja miesten osuus eri toimialojen työllisistä 2007, %

sosiaali- ja terveysministeriö / tasa-arvoryksikkö

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

Sukupuolten segregatation purkuun työelämässä tähtäävissä projekteissa painopiste on kuitenkin tähän mennessä ollut naisten ohjaamisessa miesvaltaisille aloille. Miesjaosto pitää ensiarvoisen tärkeänä, että segregatation purussa kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota myös miesten ohjaamiseen naisvaltaisille aloille. On kuitenkin huomattava, että miehen sukupuoli ei naisvaltaisille aloille rekrytoinnissa saa muodostua itseisarvoksi, vaan miehiltä tulee edellyttää samoja pätevyyskriteereitä kuin naispuolisilta työntekijöiltä tasa-arvolain salliman positiivisen erityiskohtelun rajoissa.

Hoivan sukupuolittunut jakautuminen ja lapsen etu

Miesjaosto pitää perusteltuna, että huoltajuusriitaa ei tarkastella muusta ympäristöstä ja aiemmin parisuhteessa tapahtuneista asioista irrallisena. Lisäksi tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota myös vanhemmuuden ja hoivan sukupuolittuneisiin rakenteisiin ja käytäntöihin.

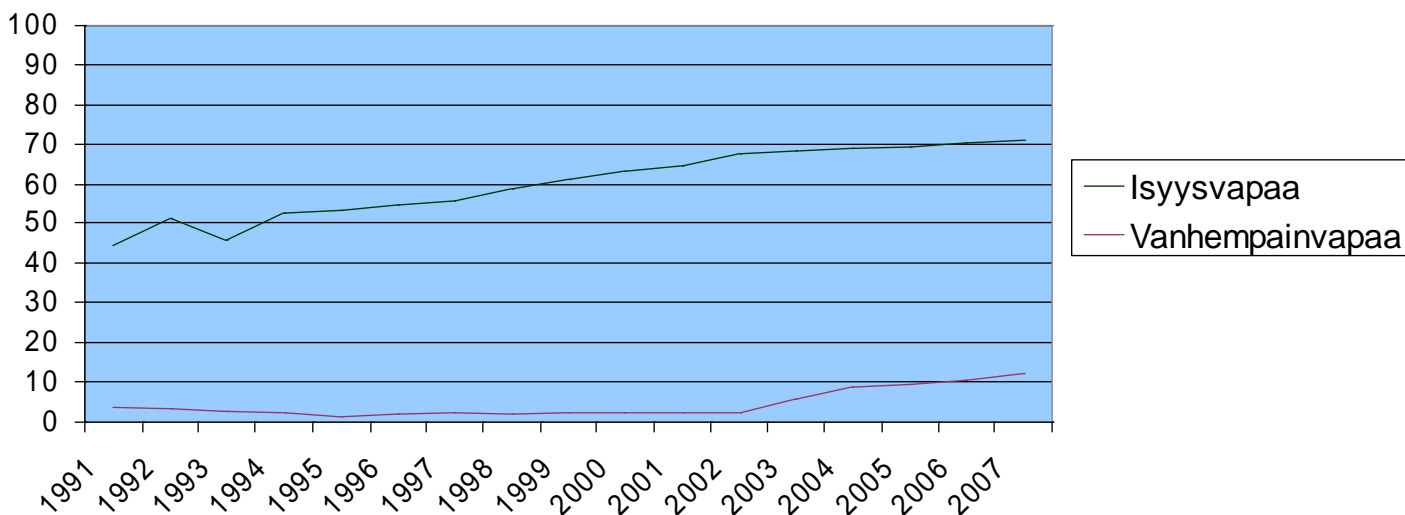
On fakta, että tuomioistuimen ratkaistavaksi päätyneissä huoltajuusriita-asioissa isät saavat ensisijaisen huoltajuuden aitejä harvemmin. Huoltajuudesta päätettäessä on kuitenkin ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. On myös lapsen edun mukaista, että vanhempien ero muuttaa lapsen arjen turvallisia rutiineita mahdollisimman vähän. Tällöin lapsen hoidosta aiemmin päävastuullinen henkilö on useimmiten myös todennäköinen valinta ensisijaiseksi huoltajaksi.

Osviittaa hoivavastuun epätasaisesta jakautumisesta sukupuolten välillä antaa vanhempainvapaiden käyttöä kuvaavat tilastot. Miehet käyttävät vanhempainvapaasta vain vähän yli kymmenen prosenttia, naiset lähes 90 %. Tasa-arvobarometrin mukaan sekä miehet (91 %) että naiset (90%) ovat sitä mieltä, että miesten tulisi osallistua nykyistä enemmän lastensa hoitoon ja kasvatukseen.

Yksi merkittävä tekijä avioerojen taustalla oli vuoden 2003 Perhebarometrin mukaan kotitöitä, työn ja perheen yhteensovittamista ja vastuunjakamista koskevat ristiriidat. Neljäkymmentä prosenttia eronneista ilmoitti, ettei ristiriitaa arjen töiden epätasaisesta jakautumisesta pystytty sopimaan. Tasa-arvobarometrin mukaan jopa puolet kahden huoltajan lapsiperheessä elävistä äideistä kokee olevansa liikaa vastuussa kotitöistä, miehillä vastaava osuus on häviävän pieni. Ehkä osaltaan tästä syystä suurin osa eroista toteutuukin naisten aloitteesta ja naiset ovat usein miehiä tyytyväisempiä eroon.

Isien isyys- ja vanhempainvapaiden käyttö 1991-2007

100 päättynyttä kautta
kohti

sosiaali- ja terveysministeriö / tasa-arvoyksikkö

Lähde: Kansaneläkelaitos

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on vaatinut vanhempainvapaajärjestelmän uudistamista ja selkiyttämistä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on esittänyt Stakesissa kehitettyä ns. laajennettua Islannin mallia, jossa vanhempainvapaasta 6 kuukautta olisi korvamerkitty äidille, 6 kuukautta isälle ja 6 kuukautta vanhemmat voisivat sopimuksensa mukaan jakaa keskenään. Kokemus isien perhevapaiden pidosta Suomessa ja muissa pohjoismaissa viittaa siihen, että isät käyttävät yleisimmin niitä vapaita, jotka on nimenomaan nimetty isille. Lisäksi isät käyttävät vapaita silloin, jos perhe (lapsi) ne muuten menettäisi. Uudistus siis kannustaisi isiä käyttämään nykytilannetta selvästi pidempää 6 kuukauden vapaajaksoa. Isän puolen vuoden itsenäinen

hoitojakso toimisi vankkana perustana isän ja lapsen suhteen rakentumiselle. Tällä saattaisi olla positiivisia vaikutuksia myös erojen ennaltaehkäisyn kannalta ja se todennäköisesti parantaisi myös isien asemaa huoltajuusriidoissa.

Siltä osin kuin suoraa tai epäsuoraa sukupuoleen perustuvaa syrjintää huoltajuusriita-asioissa tapahtuu, on siihen puututtava. Miesjaosto kuitenkin toteaa, että sukupuolikiintiöt huoltajuusriita-asioissa toteuttaisivat vain harvoin lapsen etua. Ylipäänsä lapsen etua on vaikea yhdistää huoltajuuspäätöksiä kuvaaviin tilastoihin, sillä jokainen tapaus tulee arvioida yksityiskohtaisesti. Yksittäistapausten arvioinnissa tulisi tiedostaa järjestelmällisesti sukupuolen vaikutus päätöksenteon eri vaiheisiin. Sosiaalityön ammatillisiin käytäntöihin ei myöskään liity riskikartoitusta kotoa muuttavan vanhemman, joka useimmin on isä, mahdollisesta katoamisesta lapsen elämästä erotilanteissa. Lapsella on oikeus vanhempiinsa ja isän häviäminen lapsen elämästä ei lähtökohtaisesti ole lapsen edun mukaista. Viranomaisten tulee ponnistella, jotta lapsi voi vanhempien erosta huolimatta säilyttää terveet ja täysipainoista kasvua tukevat suhteet molempiin vanhempiinsa.

Miesten lisääntyvä vastuu lapsista, kotitöistä ja kodin arjesta vähentäisi naisten kokemuksia epätasaisesta työnjaosta ja helpottaisi parisuhteiden ristiriitoja vähentäen näin eroja. Ajanjakson, jolloin isä on päävastuullinen lapsenhoidosta, on todettu vaikuttavan myös myöhemmin perheessä vanhempien kotitöiden ja lastenhoidon jakautumiseen. Isän ja lapsen välinen suhde rakentuu luontevimmin isän ollessa kotona ja vapaa avaa samalla miehelle työelämästä poikkeavan ja työelämässäänkin arvokkaan näkökulman elämään.

Perinteiset sukupuolistereotyyppit

Aktiivinen isyys on ilmiönä melko uusi. Vasta viimeisen 20 vuoden aikana on yleisemmin alettu puhuttu miehen yhtäläisistä hoivamahdollisuuksista ja -oikeuksista. Aiemmin isä oli äidin apuri, mutta päävastuu hoivasta oli naisella. Asenteet sekä sukupuoliin liitettävät roolimallit ja stereotyyppit muuttuvat hitaasti. Kotiäitiys ja äitimyytti ovat edelleen voimissaan ja toisaalta kotiin jäävä hoivaava isä nostetaan usein jalustalle poikkeuksellisena sankarina.

Myös lasten kasvatuksessa vanhakantaiset sukupuoliroolit ovat edelleen selkeästi havaittavissa. Poikia rohkaistaan suorittamaan, saavuttamaan ja kilpailemaan, kun taas tytöt oppivat jo varhain hoivaamisen olevan keskeinen osa tavoiteltavaa naisena olemista.

Sosiaalityö ei ole muusta yhteiskunnasta erillinen saareke, joten on täysin mahdollista, että joissain tapauksissa perinteiset sukupuoliroolistereotyyppit saattavat ohjata myös sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoa. Sosiaalitoimen aliresursointi ja krooninen ylityöllistäminen voivat osaltaan tehdä sukupuolistereotyyppioiden käytöstä houkuttelevan apuvälineen, jolla käsiteltävä huoltajuuskysymys näyttää helpommin ratkaistavalta.

Miesjaosto ehdottaakin, että *sukupuolisensitiivinen koulutus tulee ulottaa sekä sosiaalityön perus- että täydennyskoulutukseen*. Tietoinen sukupuolinäkökulma tulee sisällyttää sosiaalityön ammatillisten käytänteiden, työmenetelmien ja palvelurakenteiden kehittämistyöhön. Näkökulma tulee sisällyttää sosiaalityön peruskoulutukseen, työyhteisöissä tapahtuvaan ohjaukseen ja täydennyskoulutukseen. *Sosiaalityössä tulee myös tehostaa erityisesti ohjaus- ja neuvontavelvoitetta isyyden näkökulmasta*. Lapsen

edun mukaisesti kotona tapahtuvan väkivallan esiintyminen tulee aina selvittää erotilanteissa. Lapsella tulee olla oikeus pelosta ja väkivallasta vapaaseen kasvuympäristöön.

Miesjaosto kiinnittää huomiota myös viranomaisten valmiuteen kohdata homoisia ja sateenkaariperheitä. Yhtäläisten oikeuksien toteutumisen vuoksi olisi olennaista, että palvelujärjestelmä pystyy tosiasiallisesti kohtaamaan muita kuin heteroperheitä.

On sekä miesten että naisten etu, että myös isä mielletään yhtä kykeneväksi hoivaajaksi ja kasvattajaksi kuin äiti. Tällöin olisi myös todennäköistä, että isien osuus huoltajuusriitojen ”voittajina” kasvaa. Lisäksi on oletettavaa, että miesten aktiivisempi osallistuminen vanhempainvapaan käyttöön ja myöhempään lapsen hoivaan parantaa naisten työmarkkina-asemaa.

Kari Uotila

Hannele Varsa

Miesjaoston puheenjohtaja

Pääsihteeri